

ROOMS—KATHOLIEKE STEMMEN OVER DE DOLEANTIE

J.P. de Valk

Wie de reacties in rooms-katholieke kring op het kerkelijk conflict van 1886 en de nasleep daarvan wil peilen, komt haast vanzelfsprekend terecht bij gedrukte bronnen: kranten en tijdschriften. Of het 'gewone kerkvolk' een mening had over de Doleantie is even moeilijk te achterhalen als aan te nemen. Ongetwijfeld zal menig geestelijke boven de Moerdijk wel de kans hebben gegrepen om in de zondagse preek het contrast te schilderen tussen de onstichtelijke Amsterdamse taferelen en de monolitische eenheid van gezag en leergezag in de eigen kerk, met een voor de hand liggende moraal.

In leidende katholieke kringen lag de kwestie minder eenvoudig. Men had immers niet slechts te maken met een scheuring binnen een 'concurrerend' kerkgenootschap, die ten voordele van de eigen positie kon strekken, maar tegelijk met een potentieel ernstige verzwakking bij een politieke en ideologische bondgenoot en dat nog wel op een cruciaal moment. Omzichtigheid en tweeslachtigheid kenmerken dan ook de houding van de katholieke *opinion leaders*, zoals die naar voren komt uit de commentaren in vooraanstaande kranten (*De Tijd*, *De Maasbode*, *Het Centrum*) en tijdschriften (*Studiën*, *De Katholiek*).

Een cruciaal jaar moet 1886 voor de tijdgenoot zeker hebben geleken. Behalve de onrust in kerkelijke kring, in Nederland traditioneel een kwestie van de eerste orde, was er het Amsterdamse Palingoproer dat aantoonde welke vorm ook in Nederland sociale onrust kon aannemen. Op politiek terrein mislukte de poging van de rechterzijde om bij de behandeling van de grondwetswijzigingen in de kamer een oplossing voor de schoolkwestie te forceren. De daaropvolgende verkiezingen wierpen hen in een teleurstellende minderheidspositie terug. Hoewel ik niet wil suggereren dat al deze zaken, door een roomse bril gezien, met elkaar in verband stonden, blijkt mijns inziens uit de katholieke pers duidelijk, dat de angst voor de politieke en maatschappelijke gevolgen van de kerkscheuring mede de toon zette voor de reacties.

De verslaggeving van de Amsterdamse gebeurtenissen in de kranten is aanvankelijk zeer feitelijk, met hooguit wat meesmuilend of